

BOLVÁRI-TAKÁCS Gábor

Önmaga szerepében: Sztankay István

Az előjáték Zemplénben indul. Dámócon megszületik Stankaninec András, ahol apja görög katolikus lelkészként szolgál. Mint megannyi felmenője, ő is ezt a pályát választja, az ungvári teológián tanul. Leendő feleségével, Smóling Sarolta postáskisasszonnyal az újhelyi postahivatalban ismerkedik meg. 1919-ben összeházasodnak. Felszentelése után Stankaninec András magyarosítja családnévét. Bodrogolaszi plébániájára helyezik. Hat gyermekük születik, de négy meghal gyermekbetegségben, az ötödiket a Bodrog ragadja el. Stankaninec ledoktorál a Pázmányon, 1931-ben Budapestre költöznek. Orvostól orvosig járnak, de újabb gyermek nem születik. Végül egy speciális műtét nyomán előbb egy kislány, majd egy kisfiú látja meg a napvilágot. Ez utóbbi Sztankay István.

Megírható-e egy fél évszázados színészi életút alig százhetven oldalon? A válasz nyilvánvalóan igen, számos színháztörténész vagy szakújságíró képes rá. (Sas György enél rövidebben próbálta meg: Újra veled ugyanitt (*Schütz és Sztankay*). Budapest, 1989. 109–206. o.). Bár a terjedelem lehetne ennek duplája, sőt akár háromszorosa is, mert a művészpálya tartalmilag szinte korlátlanul részletezhető. A közönséget minden érdeklí. Kivált, ha közismert személyről, „sztárról” van szó. Márpedig Sztankay István sztár volt. Tévénező-generációk Bors Mátéja; Major Tamás és Marton Endre Nemzetijének, Ádám Ottó Madách Színházának, Léner

Péter József Attila Színházának rajongott tagja; az Égrenyiló *ablak*, a *Hattyúdal*, a *Bolondos vakáció*, a *Szentjános fejevétele*, a *Szép magyar komédia* főszereplője; Belmondo, Tony Curtis, Leslie Nielsen magyar hangja; kabaréjelenetek sziporkázó előadója (*Egy válás története* Káldy Nórával, *Vasárnapi ebéd* Hernádi Judittal, vagy „Olvasta a zimbabwei attasé kohászati disszertációját?”). Az olvasó tehát meglepődik a kislakú, vékony könyvön. Erről az emberről csak ennyire futotta? S miért a volt igazgatója írt róla?

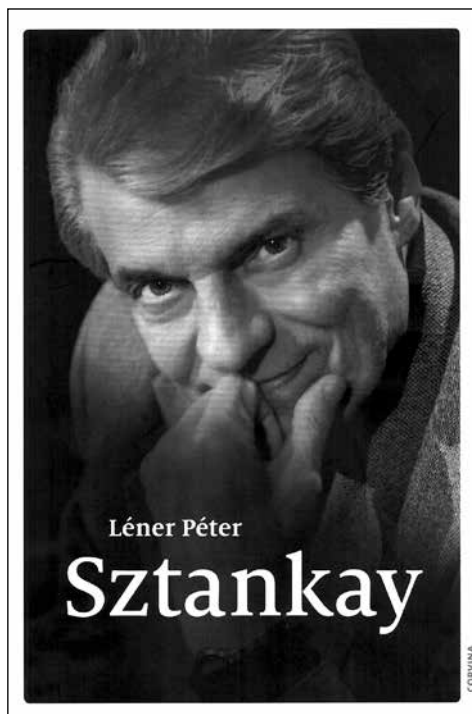
Sose higgyünk az első benyomásnak! Ez a könyv nem az a könyv, amelyet majd értékelő-elemző színháztörténész ír meg. Ez a kötet egy több mint hatvan éves barátság történetét tárja elénk, meglepő, olykor szinte hihetetlen párhuzamokkal. 1936 februárjában Sztankay István és Léner Péter egymást követő napon születnek. 1950-től osztálytársak a Fasori Evangélikus Gimnáziumban. Egy év eltéréssel párhuzamosan végzik a Színművészeti Főiskolát, 1961-ben együtt szerződnek Miskolcra. (Sztankay osztályában a másik papfiú a később íróvá lett Tóth-Máthé Miklós, volt pataki diák.) Útjaik 1990 után fonódnak össze ismét: utolsó aktív húsz évében Sztankay a József Attila Színház társulatának tagja. Találkozásaik közben is folyamatosak: „Egymás gyóntatópapjai voltunk.”

Mit tudhatunk egy színész valódi énjéről, világfelfogásáról, amíg nap, mint nap színpadon és filmen látjuk, rádióban halljuk?

Egyáltalán: érdekes lehet-e mindez a produktum szempontjából? Aligha. A kulisszák világa és a civil szféra különválnak, s hogy a művész egyébként hogyan éli meg saját életét, a végeredmény felől nézve másodlagos. A klasszikus színészeletrajzok ezért mindenről írnak, de a magánéletről alig. Léner viszont pontosan erre fókuszál. Sztankayt önmaga szerepében mutatja be. Ehhez a felidézett színikritika-részletek legfeljebb kronológiai illusztrációk.

Sztankay személyisége – legalábbis ami belőle egyáltalán megismerhető – fokozatosan bontakozik ki. Életének középpontjában választott hivatása áll. Színészete nyilvános – belső vívódásai, magánélete tabu. Egyedi orgánumát, kellemes megjelenését, udvarias polgári viselkedését édesapjától örökölte. Az ötvenes évek gyermekkori emlékei edzették későbbi – nyilvánosságra nem vágyó – antikommunizmusát. Ezzel együtt elviselte a rendszert, megfelelt Majornak, Martonnak, Ádám Ottónak, Keleti Mártonnak, lényegében mindenkinek. Csak a színházra figyelt, magánéletének irányítását mindig másra bízta: négyszer nősült. Második feleségével, két gyermekének anyjával annak haláláig magázódott. Színészházaspárként házaspárt alakítottak. Rengeteg konfliktussal, két esküvővel és két válással, mint valami Bergman-filmben. A forgatókönyvet az élet írta. Sok családban otthon volt, de a sajátjában sohasem. A színpadon annál inkább: Bernard Slade *Jövőre veled ugyanitt*-jét közel négyszázötvenszer játszotta el Schütz Ilával.

Sztankay folyamatosan az idővel harcolt. Naponta azonosította magát a tükörben, mindig az elmúlás foglalkoztatta. A „felejtés” a színész rémálma, kettős értelemben. Egyrészt az elfelejtés – ettől neki nem kellett tartania, a közönség szívébe zárta. Másrészt a memória: ami a táncosnak a test, a színésznek az agy. Rettegett a rövidzárlattól. Nem alaptalanul: a felmenők között volt Alzheimer-kóros. Az idő megállításának szándékát jelezte hajviseletének stílusa is, amely évtizedek alatt jöttányit sem változott,

legfeljebb őszült. Valamennyi szerepét magára húzta. Az élet elhaladt mellette, míg ő maga standard jelenség, állócsillag maradt. S az állócsillagok hirtelen hunynak ki.

Hogy miért jó könyv Léner Péter rekvizituma? Mert informatív, bennfentes, néhanem leleplező? Külön-külön mindegyik és valójában egyik sem. S ne is ezért olvassák el. Hanem azért, mert megindítóan szép. Amilyet Sztankay István megérdemelt.

(Léner Péter: *Sztankay*. Corvina Kiadó, Budapest, 2017. 176 o. ISBN 978-963-13-6416-3)

